

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΝΝΗ
ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΤΟ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝΟ ΣΧΙΣΜΑ

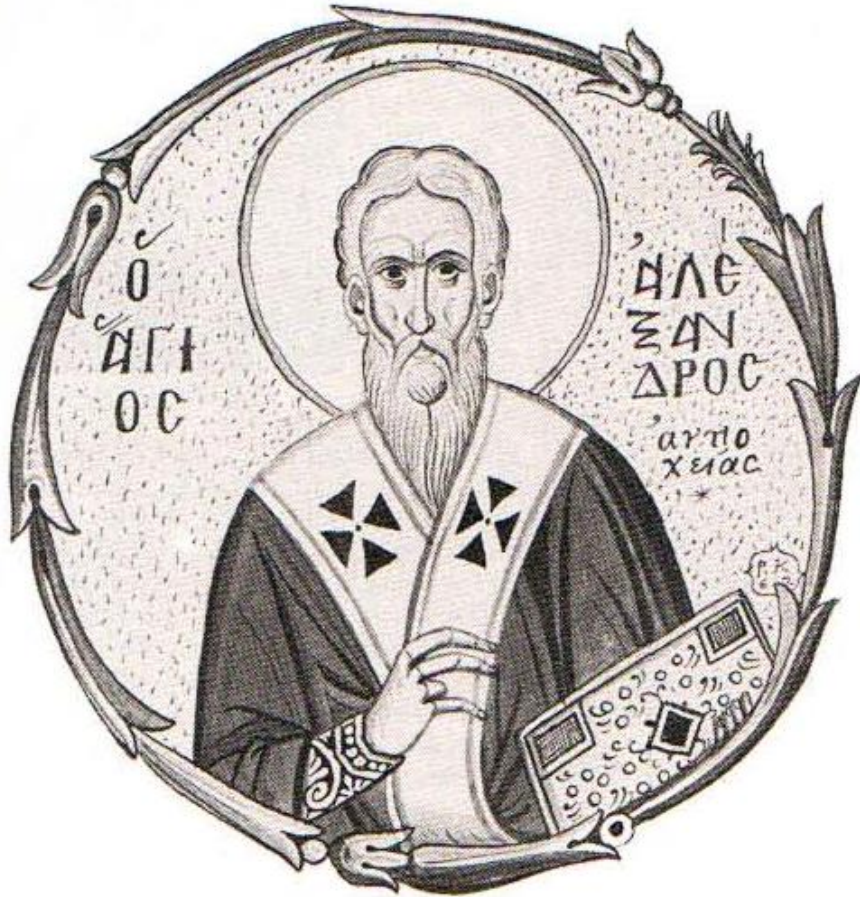
ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

*«οὐχ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν διατέτμηται μόνον,
ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν τὰ αὐτὰ φρονεῖν
ἀλλήλοις λεγόντων διασπᾶται»*

(Μεγάλου Βασιλείου, Ἐπιστολὴ πρὸς Μέγα Ἀθανάσιο, P.G. 32, 425)

ΑΘΗΝΑ 2014

(η εικόνα από Θ.Η.Ε.)

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ - Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΓΝΩΣΤΗ - ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΧΗ ΝΑ ΤΟΝ ΜΙΜΗΘΟΥΝ ΟΛΟΙ ΟΙ ΓΝΗΣΙΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

P. G. PATROLOGIA GRAECA

Θ.Η.Ε. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο πρώτο μισό του Δ΄ αιώνας εμφανίστηκε στους κόλπους της Εκκλησίας μια νέα μολυσματική νόσος, η διδασκαλία του Αρείου, ενός πολυμαθούς ιερέως από την Εκκλησία της Αλεξανδρείας. Η κακόδοξη αυτή διδασκαλία, θεωρούσε τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, όχι Θεό και ομοούσιο του Πατρός, αλλά δημιούργημα του Θεού.

Αν και ο Άρειος είχε καθαιρεθεί και αφορισθεί από Τοπική Σύνοδο στην Αλεξάνδρεια, η δράση του δεν σταμάτησε και η διδασκαλία του δεν εξέλιπε, εξαιτίας των γνωριμιών του στον εκκλησιαστικό κόσμο. Έτσι οι ιδέες του έγιναν αποδεκτές από αρκετούς κληρικούς και σχηματίστηκε μια σημαντική μερίδα αρειανοφρόνων μέσα στην Εκκλησία.

Πολλοί τότε, ακόμη και ορθόδοξοι πλανήθηκαν, από τα λεπτολογήματα των αρειανών, οι οποίοι κατηγορούσαν όσους δεν αποδέχονταν την αίρεση του Αρείου, ως σαβελλιανούς¹.

Το 325 συγκροτήθηκε η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος στη Νίκαια της Μικράς Ασίας και καταδικάστηκε πλέον και καθολικά, ο Άρειος και η διδασκαλία του.

Οι αρειανόφρονες όμως αναδιπλώθηκαν και ενώ επίσημα αναγκάστηκαν να αποδεχτούν τις αποφάσεις της εν Νικαία Αγίας Συνόδου, στην πράξη, όχι μόνο δεν απέβαλλαν τα αιρετικά φρονήματα, αλλά τα εξέλιξαν και αγωνίστηκαν με όλες τους τις δυνάμεις, για την κατάληψη των Τοπικών Εκκλησιών από ομόφρονές τους.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το λεγόμενο «Αντιοχειανό σχίσμα», όπως έχει μείνει γνωστή στην εκκλησιαστική ιστορία η διαίρεση της Εκκλησίας της Αντιοχείας, εξαιτίας της δράσεως των αρειανοφρόνων. Το σχίσμα αυτό διήρκησε εκατόν πενήντα τρία ολόκληρα χρόνια!

Η μελέτη του, πέραν από πλευράς γνώσεων εκκλησιαστικής ιστορίας, μας βοηθά να εξάγουμε πολλά και ωφέλιμα συμπεράσματα και να αντιμετωπίσουμε ανάλογες σημερινές καταστάσεις.

¹ Ο Σαβέλλιος ήταν αιρετικός, η διδασκαλία του οποίου –και αυτή αντιτριαδική– ήταν το άλλο άκρο σε σχέση με τη διδασκαλία του Αρείου. Υποστήριζε δηλαδή πως ο Θεός έχει μόνο ένα πρόσωπο, και άλλοτε εμφανίζεται ως Πατέρας, άλλοτε ως Υιός και άλλοτε ως Άγιο Πνεύμα. Έτσι ενώ οι αρειανοί έκαναν εσφαλμένη διάκριση των προσώπων, θεωρώντας τον Πατέρα ετερούσιο του Υιού και ανώτερό Του, οι σαβελλιανοί συνέχουν τα πρόσωπα μεταξύ τους. Η ορθόδοξη διδασκαλία είναι πως ο Θεός είναι ένας με τρία πρόσωπα (ή υποστάσεις), αδιαίρετα και ομοούσια, τα οποία μετέχουν της ίδιας Θείας ουσίας (ή φύσεως).

Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΑΙ Η ΣΚΕΥΩΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ

Βρισκόμαστε περίπου στα 330 στην Αντιόχεια. Επίσκοπος της πόλεως είναι ο **Ευστάθιος**, άντρας άγιος, με ομολογιακό ορθόδοξο φρόνημα. Ο Ευστάθιος, μαζί με τον Μέγα Αθανάσιο (επίσκοπος Αλεξανδρείας) ήταν τότε οι δύο μεγαλύτεροι εχθροί των αρειανοφρόνων, οι οποίοι είχαν αρχηγό τον Ευσέβιο επίσκοπο Νικομηδείας².

Οι αρειανόφρονες³ επίσκοποι μετά από συνεννόηση βρέθηκαν στην Αντιόχεια και συνήλθαν σε Σύνοδο στην οποία καταδίκασαν τον Άγιο Ευστάθιο σε καθαίρεση με τις ψευδείς κατηγορίες της αίρεσης (τον κατηγορήσαν ως σαβελλιανό), της εξύβρισης της βασιλομήτορος Αγίας Ελένης και της μοιχείας. Για την τελευταία παρουσίασαν μια πόρνη με το μωρό της στην αγκαλιά η οποία κατέθεσε ότι ο Ευστάθιος ήταν ο πατέρας. Όπως αποδείχτηκε αργότερα η πόρνη αυτή είχε χρηματιστεί από τους κατηγορούς του Αγίου και ομολόγησε την ψευδορκία, αλλά και κατονόμασε τον αληθινό πατέρα. Αλλά και οι άλλες κατηγορίες ήταν γελοίες. Αξίζει να σημειωθεί πως ο κύριος κατήγορος του Αγίου Ευσταθίου για το θέμα του σαβελλιανισμού, ο επίσκοπος Βεροίας⁴ Κύρος, καθαιρέθηκε αργότερα με την ίδια κατηγορία!

Παρόλα αυτά οι αρειανίζοντες πέτυχαν την καταδίκη του Αγίου, ο οποίος εξορίστηκε στην Θράκη. Αμέσως μετά τοποθέτησαν ως επίσκοπο Αντιοχείας τον ομόφρονά τους, από Τύρου, Παυλίνο. Μια μεγάλη μερίδα γνησίων⁵ ορθοδόξων διέκοψαν την κοινωνία με την τότε επίσημη Εκκλησία, αποτέλεσαν ξεχωριστή θρησκευτική κοινότητα – χωρίς να έχουν επίσκοπο – και έμειναν γνωστοί στην εκκλησιαστική ιστορία ως «**Ευσταθιανοί**»⁶.

Στον επισκοπικό θρόνο της Αντιόχειας κάθισαν, εκτός από τον Παυλίνο, και οι αρειανόφρονες Ευλάλιος, Ευφρόνιος, Πλάκτης (συναντάται επίσης και ως Φλάκτιος, Φλάκιλλος, Πλάκιλλος και αλλιώς), Στέφανος, Λεόντιος και Ευδόξιος, με τους οποίους οι «Ευσταθιανοί» όπως είπαμε δεν είχαν καμία κοινωνία. Βρίσκονταν δηλαδή σε σχίσμα⁷ και έτσι η Εκκλησία της Αντιοχείας ήταν διαιρεμένη σε δύο μερίδες.

Εορτάζει 21 Φεβρουαρίου (η εικόνα από agiografikesmeletes.blogspot.gr)

² Ο Ευσέβιος είχε καθαίρεθεί και εξοριστεί εξαιτίας της κοινωνίας του με τον Άρειο, μετά την καταδίκη του δευτέρου και της διδασκαλίας του από την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο. Αποκαταστάθηκε όμως στο θρόνο του έπειτα από υποκριτική - όπως αποδείχθηκε - «Ομολογια Πίστεως» και αγωνίστηκε μαζί με τους ομόφρονές του, για την κατάληψη των θρόνων των Τοπικών Εκκλησιών και την απομάκρυνση των γνησίων ορθοδόξων επισκόπων από αυτούς.

³ Αξίζει να σημειωθεί πως επειδή ο Άρειος είχε καταδικαστεί από την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο οι αρειανόφρονες επίσκοποι δεν ομολογούσαν ευθέως την πίστη τους στις κακοδοξίες του (γι' αυτό και ο ιερός Δοσίθεος τους ονομάζει «Χαμαιλέοντες» (Δωδεκάβιβλος, σελ. 131)), αλλά υποκρινόντουσαν τους ορθοδόξους, όπως ακριβώς κάνουν και οι σημερινοί εξ ορθοδόξων οικουμενιστές. Επίσης είχαν χωριστεί και μεταξύ τους σε τρεις αντιμαχόμενες μερίδες, τους «Ομοίους», τους μετριοπαθέστερους «Ομοιουσιανούς» και τους ακραίους «Ανόμοιους». Όλοι αυτοί οι αρειανόφρονες καταδικάστηκαν από την Εκκλησία, στην Β΄ Οικουμενική Σύνοδο, το 381.

⁴ Βέροια της Συρίας, γνωστή και ως Χαλέπι (σημερινή Aleppo).

⁵ Ο όρος «γνήσιος» δεν πρέπει να ενοχλεί, διότι αναφέρεται στην πίστη και όχι στα πρόσωπα, είναι δε πολλές φορές απαραίτητος, αφού πάντοτε εν καιρώ αιρέσεως και οι εντός της Εκκλησίας αναδυόμενοι αιρετικοί αυτοαποκαλούνται «Ορθόδοξοι» (δες, παραδείγματος χάριν, την αρχή της επιστολής του Αρείου προς Ευσέβιο Νικομηδείας στο «Κατά Αιρέσεων» του Αγίου Επιφανίου Κύπρου (P. G. 42, 209): «Κυρίω ποθεινοτάτω ανδρώπω Θεού πιστώ, ορθοδόξω Ευσεβίω, Άρειος ο διωκόμενος υπό Αλεξάνδρου πάπα αδικώς διά την πάντα νικώσαν αλήθειαν, ης και συ υπερασπίζεις, εν Κυρίω χαίρειν».

⁶ Δεν πρέπει να συγχέονται με τους αιρετικούς Ευσταθιανούς (που απέρριπταν τον γάμο) του Σεβαστείας Ευσταθίου και τους οποίους καταδίκασε η εν Γάγγρα Τοπική Σύνοδος.

⁷ Βλέπε γενικώς περί των σχισμάτων και Θεοδωρήτου Ιερομονάχου, Κανονική θεωρησις του ημερολογιακού σχίσματος, Αθήναι 1976, σελ. 15, κεφ. «Τα επιβαλλόμενα και επαινετά σχίσματα».

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

Οι «Ευσταθιανοί» (ή «παλαιορθόδοξοι» όπως ονομάστηκαν από μερικούς εκκλησιαστικούς ιστορικούς), όπως είπαμε διέκοψαν την κοινωνία με τους αρειανίζοντες επισκόπους αμέσως μόλις καταδικάστηκε ο Άγιος Ευστάθιος.

Υπήρξε όμως και μια σημαντική μερίδα ορθοδόξων που δεν αποτειχίστηκε από την επίσημη Εκκλησία της Αντιοχείας, που ο θρόνος της κατεχόταν από τους αρειανόφρονες, αν και αναγνώριζαν την κατά του Αγίου Ευσταθίου αδικία.

Το 341 έγινε στην πόλη μεγάλη Τοπική Σύνοδος, η λεγόμενη της Αντιοχείας, η οποία εξέδωσε 25 Ιερούς Κανόνες, αφορούντες την εκκλησιαστική ευταξία και τους οποίους δέχθηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία (α΄ Κανόνας της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου)⁸.

Επί Λεοντίου, επισκόπου Αντιοχείας (344-358), έγιναν μερικά σημαντικά γεγονότα. Ο Λεόντιος εφάρμοξε μια διαλλακτική πολιτική απέναντι στους ορθοδόξους, στην οποία έβρισκε ανταπόκριση. Οι ορθόδοξοι αυτοί, δεν είχαν διακόψει την κοινωνία με τους αρειανίζοντες επισκόπους. Ηγέτες τους ήταν οι τότε λαϊκοί και μετέπειτα κληρικοί Φλαβιανός και Διόδωρος⁹. Οι «Ευσταθιανοί» όμως, οι οποίοι είχαν ηγέτη τον πρεσβύτερο Παυλίνο, εξακολουθούσαν να μην έχουν καμία κοινωνία με τον Λεόντιο, αφού αναγνώριζαν ως κανονικό επίσκοπο τον Άγιο Ευστάθιο.

Το 346 πέρασε από την Αντιόχεια ο Μέγας Αθανάσιος ο οποίος απέφυγε κάθε επικοινωνία με τον Λεόντιο. Ζήτησε μάλιστα από τον αρειανόφρονα αυτοκράτορα Κωνσταντίο, ο οποίος βρισκόταν τότε στην Αντιόχεια, να παραχωρήσει έναν ναό στους «Ευσταθιανούς», αλλά αυτός πιεζόμενος από τους συμβούλους του αρνήθηκε.

Κατά το 350 ο Λεόντιος χειροτόνησε διάκονο τον διαβόητο και φανερό αρειανό Αέτιο¹⁰, με αποτέλεσμα ο Φλαβιανός και ο Διόδωρος, μαζί με άλλους ορθοδόξους, να διακόψουν την κοινωνία με τον Λεόντιο και να ασκήσουν έντονη πολεμική κατά των φρονημάτων του Αετίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εκδιωχθεί ο Αέτιος από την Αντιόχεια.

Το 358 καταλαμβάνει αντικανονικώς τον θρόνο της Αντιοχείας ο από Γερμανικίας Ευδόξιος, αρειανός και διώκτης όχι μόνο των ορθοδόξων, αλλά και των «Ομοιουσιανών». Αμέσως αντικατέστησε τους «Ομοιουσιανούς» κληρικούς με ακραιφνείς αρειανούς, ενώ προσπάθησε να αποκαταστήσει και τον Αέτιο. Τα μέτρα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να έλθουν πιο κοντά οι «Ομοιουσιανοί» με τους ορθοδόξους. Οι «Ομοιουσιανοί» ήταν κατά βάθος ορθόδοξοι (απέρριπταν τη θέση πως ο Υιός είναι κτίσμα του Πατρός, την βάση δηλαδή του αρειανισμού), που φοβόντουσαν όμως τον όρο «ομοούσιος» ως σαβελλιανίζοντα (το «ομοούσιος» το είχε χρησιμοποιήσει με τελείως διαφορετικό νόημα ο Σαβέλλιος¹¹, αλλά και ο Παύλος ο Σαμοσατέας, με επίσης διαφορετικό νόημα¹²). Αυτό συνέβαινε εξαιτίας της μέχρι τότε συνταυτίσεως των όρων «ουσία» και «υπόσταση», γι' αυτό και μετά την θεολογική αποσαφήνιση των όρων αυτών από τους Καππαδόκες Πατέρες, και κυρίως από τον Μέγα

⁸ *Περί της εν Αντιοχεία Συνόδου και του κύρους των Κανόνων που εξέδωσε βλέπε και «Πηδάλιον», Ιερού Νικοδήμου, σελ. 330, Αθήνα 1886 (4η έκδοση). Στη σύνοδο αυτή παρέστησαν και αρειανόφρονες επίσκοποι, όπως ο προεδρεύων Ευσέβιος Νικομηδείας (τότε είχε γίνει Κωνσταντινουπόλεως), ο Πλάκτης Αντιοχείας κ. α.*

⁹ *Ο Φλαβιανός διαδέχτηκε αργότερα τον Άγιο Μελέτιο στον επισκοπικό θρόνο της Αντιοχείας, ενώ ο Διόδωρος - δάσκαλος του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου - έγινε επίσκοπος Ταρσού. Αμφότεροι ορθόδοξοι και πρωτεργάτες της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου. Οι δύο αυτοί Πατέρες - με μεγάλη και πολυδιάστατη μόρφωση - ήταν εκείνοι που εισήγαγαν για πρώτη φορά στην Ορθόδοξη Εκκλησία το αντιφωνικό μέλος (δύο χοροί) στους ναούς των ορθοδόξων για να προσελκύσουν τους πιστούς από τους ναούς των αρειανιζόντων.*

¹⁰ *Ο Αέτιος μαζί με τον μαθητή του Ευνόμιο υπήρξαν οι ηγέτες της ακραίας αρειανικής παρατάξεως των «Ανομοίων».*

¹¹ *Ο Σαβέλλιος εκλάμβανε τον όρο «ομοούσιος» ως «μονοούσιος», εφόσον συνέχεε τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος πρεσβεύοντας «μία ουσία και μία υπόσταση και τρία προσώπεια». Κατά την κακόδοξη αντιτριαδική διδασκαλία του τα τρία πρόσωπα του Θεού ήταν τρεις μάσκες, δηλαδή ο Θεός εμφανιζόταν τότε ως Πατήρ, τότε ως Υιός και τότε ως Άγιο Πνεύμα.*

¹² *Ο Παύλος ο Σαμοσατεύς και ο Σαβέλλιος, ανήκαν σε μια ευρύτερη ομάδα αιρετικών γνωστών ως «Μοναρχιανοί» που έδρασαν στους κόλπους της Εκκλησίας κατά τον 6΄ και 7΄ αιώνα.*

Βασίλειο, οι «Ομοιουσιανοί» αποδέχτηκαν σταδιακά το «ομοούσιο» και ενώθηκαν με τους ορθοδόξους.

Οι αρειανοί εκείνη την περίοδο ήταν διηρημένοι σε τρεις παρατάξεις: στους ακραίους και φανερούς αρειανούς «Ανόμιους» (Αέτιος και Ευνόμιος), στους «Ομοίους» (Ακάκιος Καισαρείας) και στους «Ομοιουσιανούς» (Βασίλειος Αγκύρας).

Ο Ευδόξιος Αντιοχείας, όπως είδαμε, δίωξε τους «Ομοιουσιανούς» (αλλά και τους «Ομοίους»), αλλά το ίδιο έτος κιόλας έγινε Σύνοδος (Σιρμίου) στην οποία υπερίσχυσαν οι «Ομοιουσιανοί» τη συνδρομή του παλίμβουλου και περί τα θρησκευτικά μανιωδώς ασχολούμενου αρειανόφρονος αυτοκράτορος Κωνσταντίου¹³, στην οποία καθαιρέθηκαν και εξορίστηκαν οι Ευδόξιος, Αέτιος και Ευνόμιος. Οι «Ομοιουσιανοί» εξέλεξαν νέο επίσκοπο Αντιοχείας τον Ανιανό, ο οποίος όμως δεν αναγνωρίστηκε και απομακρύνθηκε από τον διοικητή της Αντιόχειας αμέσως, ενώ ο αυτοκράτορας, είχε εν τω μεταξύ ταχθεί με τους «Ομοίους», όπως και ο Ευδόξιος για να γλυτώσει την καταδίκη και να κερδίσει την εύνοια του. Οντως ο Κωνσταντίος τον αντάμειψε με τον θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως.

Ο θρόνος λοιπόν της Αντιοχείας είχε μείνει πλέον κενός και η διχασμένη Τοπική Εκκλησία ανέμενε τον άξιο πηδαλιούχο της, τον οποίο έμελε να βρει στο πρόσωπο του Αγίου Μελετίου.

¹³ Ο Κωνσταντίος υπήρξε ο πατέρας του καισαροπαπισμού. Στην Σύνοδο του Μιλάνου (355) που είχε καθαιρέσει τον Μέγα Αθανάσιο, μπροστά στις ενστάσεις ορισμένων κληρικών για την αντικανονική καταδίκη του Αγίου ο Κωνσταντίος δήλωσε θρασύτατα: «Ὅπερ ἐγὼ βούλομαι τούτῳ κανὼν νομιζέσθω» (Ιστορία της Εκκλησίας Αντιοχείας, Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, σελ. 187).

Ο ΑΓΙΟΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΣΤΟΝ ΘΡΟΝΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Γύρω στο 360 και μετά από τουλάχιστον επτά αρειανόφρονες επισκόπους Αντιοχείας εκλέγεται νέος επίσκοπος αυτής ο **Μελέτιος**. Η φήμη του Αγίου Μελετίου ήταν μεγάλη και τον σεβόντουσαν όλοι, αρειανόφρονες και ορθόδοξοι (η κάθε μερίδα τον νόμιζε ως ομόφρονα). Μετά τον ενθρονιστήριο λόγο του (ο οποίος ήταν κατά πάντα ορθόδοξος, αν και δεν χρησιμοποίησε την λέξη «ομοούσιος»), ο αρειανός Αρχιδιάκονος της Αντιοχείας έσπευσε να κλείσει το στόμα του Αγίου Μελετίου. Τότε ο Άγιος αφού άνοιξε και έδειξε στο πλήθος τα τρία δάχτυλα του χεριού του, έπειτα έκλεισε τα δύο δείχνοντάς τους μόνο τον δείκτη (τρία = ένα) παριστάνοντας έτσι την μεγάλη δογματική αλήθεια του «ομοουσίου»¹⁴. Η στάση του αυτή προκάλεσε τον ενθουσιασμό και της επιδοκιμασίες των ορθοδόξων και την δυσαρέσκεια των αρειανοφρόνων, οι οποίοι προσπάθησαν να τον μεταπείσουν, αλλά αφού είδαν την εμμονή του κατάφεραν σε έναν μήνα να πετύχουν την εξορία του¹⁵! Οι αρειανοί τοποθέτησαν αντικανονικά στην θέση του τον Ευζώιο, παλιό συνεργάτη του Αρείου¹⁶, και γι' αυτό μεγάλη μερίδα πιστών, μένοντας πιστή στον ορθόδοξο επίσκοπό της, αποσχίστηκε από την κοινωνία με τον νέο επίσκοπο και έμειναν γνωστοί στην εκκλησιαστική ιστορία ως «**Μελετιανοί**»¹⁷.

Τους «Μελετιανούς» αποτελούσαν μια μερίδα «Ευσταθιανών» που δέχτηκαν τον Άγιο Μελέτιο εξαιτίας της ορθοδοξίας του, οι ορθόδοξοι της Αντιόχειας που δεν είχαν διακόψει την κοινωνία μέχρι τότε με τους κατά καιρούς επισκόπους της πόλης και το μεγαλύτερο μέρος των «ομοιουσιανών» που τόσο μέσα από την σταδιακή ξεκαθάριση των θεολογικών εννοιών (πρωτεργάτες στο έργο αυτό υπήρξαν ο Μέγας Αθανάσιος και ο Μέγας Βασίλειος), όσο και εξαιτίας της σύγκρουσής τους με τις άλλες μερίδες των αρειανοφρόνων είχαν πλησιάσει τους ορθοδόξους.

Ο Άγιος Μελέτιος επέστρεψε από την εξορία το 362 μετά από διάταγμα του Ιουλιανού του Παραβάτου, με το οποίο ανακαλούνταν από την εξορία όλοι οι επίσκοποι, αρειανόφρονες και ορθόδοξοι, που είχαν εξοριστεί από τους προκατόχους του¹⁸.

Με την ανάκληση από την εξορία του Αγίου αναμενόταν αίσιο τέλος και άρση τουλάχιστον του διχασμού του ορθοδόξου πληρώματος της Αντιοχείας («Ευσταθιανών» και «Μελετιανών»), για την οποία έλαβε ειδική μέριμνα, όπως θα δούμε, η Σύνοδος της Αλεξάνδρειας.

Εορτάζει 12 Φεβρουαρίου (η εικόνα από agiografikesmeletes.blogspot.gr)

¹⁴ «Τρία τα νοούμενα, ως ενί δε διαλεγόμεθα», Θεοδωρήτου Κύρου, *Εκκλησιαστική Ιστορία* (P. G. 82, 1081)

¹⁵ Φεύγοντας για εξορία ο Άγιος Μελέτιος συνοδεύτηκε από τον διοικητή της πόλεως με την άμαξά του, νύχτα για να μην γίνει αντιληπτός από τους πιστούς. Ο λαός όμως αγρυπνούσε και είδε το όχημα. Το πλήθος άρχισε να ρίχνει πέτρες προς τον διοικητή, αλλά τότε σηκώθηκε ο Άγιος Μελέτιος και τον σκέπασε με τον μανδύα του για να τον προστατέψει! (Ιερού Χρυσοστόμου «Ομιλία Εγκωμιαστική εις τον εν αγίοις Πατέρα ημών Μελέτιον», P. G. 50, 517)

¹⁶ Είχε καθαιρεθεί και αυτός (διάκονος τότε) μαζί με τον Άρειο από τον Άγιο Αλέξανδρο, επίσκοπο Αλεξανδρείας.

¹⁷ Δεν πρέπει να συγχέονται με τους Μελετιανούς (γνωστότερους ως Μελιτιανούς), τους σχισματικούς της Αιγύπτου.

¹⁸ Η κίνησή του αυτή αποσκοπούσε στην αποδυνάμωση της χριστιανικής πίστεως μέσα από την ενίσχυση των εσωτερικών ερίδων της Εκκλησίας.

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (362)

Μια μερίδα «Ευσταθιανών» με ηγέτη τον πρεσβύτερο Παυλίνο δεν αποδέχτηκε ως επίσκοπο τους τον Άγιο Μελέτιο και έτσι πλέον «η Εκκλησία της Αντιοχείας ήτο διηρημένη εις τρεις μερίδας, εις Αρειανούς, Ευσταθιανούς και Μελετιανούς»¹⁹.

Οι λόγοι που οι ορθόδοξοι της πόλεως ήταν χωρισμένοι μεταξύ τους (αν και είχαν την αυτή Πίστη) ήταν κυρίως δύο. Πρώτον, οι «Ευσταθιανοί» του Παυλίνου δεν δεχόντουσαν έγκυρα Μυστήρια στους «Μελετιανούς», γι' αυτό και δεν αποδέχθηκαν τον Άγιο Μελέτιο, αφού είχε χειροτονηθεί από αρειανούς, ούτε επίσης όσους τον ακολούθησαν επειδή ήταν βαπτισμένοι από αρειανούς²⁰. Δεύτερον, υπήρχε παρεξήγηση ως προς την έννοια της λέξεως «υπόσταση», αφού οι μεν «Ευσταθιανοί» εκλάμβαναν την «υπόσταση» ως «ουσία» και πρέσβευαν ορθώς σε «μία υπόσταση και τρία πρόσωπα» (όπου υπόσταση = ουσία), οι δε Μελετιανοί εκλαμβάναν την «υπόσταση» ως «πρόσωπο» και πίστευαν, ορθώς και αυτοί, σε «μία ουσία και τρεις υποστάσεις» (όπου υπόσταση = πρόσωπο).

Το σχίσμα θα λυνόταν με την **Σύνοδο της Αλεξανδρείας** το 362 (η οποία αποφάνθηκε και για τα δύο αυτά θέματα).

Η Σύνοδος αυτή γνωστοποίησε τις αποφάσεις της με την συνοδική επιστολή «**Τόμος προς τους Αντιοχείς**»²¹. Με αυτόν αίρονται τα δύο ζητήματα που χώριζαν τους ορθοδόξους της Αντιοχείας. Για το μεν πρώτο, δηλαδή περί των επιστρεφόντων στη γνησία ορθοδοξία, αποφάνθηκε πως τίποτε άλλο δεν πρέπει να ζητούν οι ορθόδοξοι παρά μόνο ομολογία πίστεως (συγκεκριμένα στις αποφάσεις της εν Νικαία Α΄ Συνόδου) και αναθεματισμό της αρειανικής αιρέσεως. Ειδικότερα για τους αρειανίσαντες ή τους κοινωνούντες με αρειανούς ιερωμένους, τους μόνους που δεν αποδέχεται ως κληρικούς είναι τους πρωτεργάτες και προστάτες της αιρέσεως. Αντιθέτως, όσοι είτε από βία, είτε από φόβο, είτε για λόγους οικονομίας κοινωνούσαν με τους αρειανούς, τους δέχεται πλέον όχι απλά σε κοινωνία, αλλά και στη θέση στην οποία βρισκόντουσαν πριν²². Για το δεύτερο, ξεκαθαρίζει τις έννοιες «ουσία» και «υπόσταση» και μέσα από την αποσαφήνιση των όρων αυτών δικαιώνει και τους «Ευσταθιανούς» και τους «Μελετιανούς», τους οποίους προτρέπει σε ένωση ως ομόπιστους.

Τις αποφάσεις της Συνόδου έκανε γνωστές στους Αντιοχείς ο Ευσέβιος, επίσκοπος Βερκέλλων²³, αλλά δυστυχώς ήταν πλέον αργά.

¹⁹ *Εκκλησιαστική Ιστορία Κοντογόνου*, σελ. 557. Επίσης *Δωδεκάβιβλος Δοσιθέου*, σελ. 179.

²⁰ Όπως βλέπουμε η πλάνη περί της αυτομάτου απώλειας της Θείας Χάριτος και των ακύρων Μυστηρίων είναι παλαιά.

²¹ *Μήλια Α΄* (βλέπε βιβλιογραφία), σελ. 263

²² *Αναλυτικά περί του θέματος* βλέπε την «*Προς Ρουφινιανό*» κανονική επιστολή του Μεγάλου Αθανασίου (Πηδάλιον, σελ. 470).

²³ Συνεξόριστος του Λουκίφερου, επίσκοπος της σημερινής πόλεως Vercelli στη βόρειο Ιταλία.

ΛΟΥΚΙΦΕΡΟΣ: ΕΝΑΣ ΖΗΛΩΤΗΣ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΓΝΩΣΗ

Ο **Λουκίφερος** (Luciferus Calaritanus), ήταν επίσκοπος Καλάρεως (η σημερινή πόλη Κάλιαρι [Cagliari] της Σαρδηνίας). Το 354 αποστέλλεται από τον Πάπα Ρώμης Άγιο Λιβέριο στον αυτοκράτορα Κωνσταντίο για το ζήτημα της σύγκλησης Συνόδου προς διαπραγμάτευση του αρειανικού ζητήματος. Όντως τον επόμενο χρόνο (355) συγκαλείται με διαταγή του Κωνσταντίου Σύνοδος στο Μιλάνο, η οποία αποδεικνύεται και αυτή, όπως και πολλές άλλες της εποχής, κακόδοξη ψευδοσύνοδος. Σε αυτήν υπερίσχυσαν οι αρειανόφρονες οι οποίοι κατεδίκασαν τον Μέγα Αθανάσιο. Μαζί με τον Άγιο Λιβέριο και δύο άλλους επισκόπους (ο ένας ο Ευσέβιος Βερκέλλων), ο Λουκίφερος, θερμός οπαδός της Ορθοδοξίας και του Συμβόλου της Νικαίας, δεν υπογράφει την καταδίκη, γι' αυτό και εξορίζεται αρχικώς στη Συρία, έπειτα στην Παλαιστίνη, από όπου καταλήγει στην Αίγυπτο.

Τέλη του 361 με αρχές του 362, με το διάταγμα του Ιουλιανού, που αναφέραμε ανακαλούνται όλοι οι εξόριστοι επίσκοποι. Ο Λουκίφερος όμως παραμένει στη Μέση Ανατολή. Στέλνει τους διακόνους του να συμμετάσχουν στην Τοπική Σύνοδο της Αλεξάνδρειας, που συγκαλεί το ίδιο έτος (362) ο Μέγας Αθανάσιος, δηλώνοντας εκ των προτέρων πως αποδέχεται τις αποφάσεις της. Ταυτόχρονα πηγαίνει στην Αντιόχεια με σκοπό να βοηθήσει στην εξάλειψη του σχίσματος και να συμβάλει στην αποδοχή των αποφάσεων της εν Αλεξανδρεία Συνόδου.

Εκεί ήλθε σε εκκλησιαστική κοινωνία με τους «Ευσταθιανούς», με τους οποίους συμφώνησε στα δύο φλέγοντα ζητήματα που αναφέραμε, αφού αφενός δεν δεχόταν έγκυρα Μυστήρια στους «Μελετιανούς» (επίσης δεν δεχόταν τους επιστρέφοντας στην ορθοδοξία αρειανόφρονες και τους κοινωνήσαντες με αυτούς κληρικούς με το προηγούμενό τους αξίωμα, αλλά ως λαϊκούς μόνο), αφετέρου στο ζήτημα των εννοιών «ουσία» και «υπόσταση», ήταν ομόφρων μαζί τους, λόγω γλώσσας όμως, αφού η στενότητα της λατινικής γλώσσας, απέδιδε και τις δύο έννοιες με το «substantiae» (έτσι κατηγορούσε αδικώς τους «Μελετιανούς» ως τριθεΐτες, ενώ ο επίσης λατινόφωνος Ευσέβιος Βερκέλλων που ήταν στη Σύνοδο της Αλεξάνδρειας, είχε κατανοήσει ότι οι τρεις υποστάσεις των Ανατολικών σήμαιναν «tres personae», δηλαδή «τρία πρόσωπα»).

Με βάση τα παραπάνω ο Λουκίφερος θεώρησε ότι δεν υπάρχει ορθόδοξος επίσκοπος στην Εκκλησία της Αντιόχειας και χειροτόνησε μόνος του και αντικανονικώς²⁴ τον Παυλίνο.

Όταν ο Βερκέλλων Ευσέβιος ήλθε να κομίσει τον «Τόμο προς τους Αντιοχείς» και βρήκε τον Παυλίνο χειροτονημένο επίσκοπο, κατάλαβε πως ο διχασμός των ορθοδόξων θα εξακολουθούσε.

Υποσχόμενος στους Αντιοχείς συνοδική διευθέτηση του ζητήματος, αποχώρησε από την πόλη, αφού κοινωνήσε εκκλησιαστικώς και με τους «Ευσταθιανούς» και με τους «Μελετιανούς».

Ο Λουκίφερος απογοητευμένος τόσο από τη στάση του Ευσεβίου (που δεν αναγνώρισε ως μόνο επίσκοπο τον Παυλίνο και μοναδικούς ορθοδόξους τους «Ευσταθιανούς»), όσο και από την ήπια, προς τους εξ αρειανών προσερχομένους στην ορθόδοξη Πίστη, στάση της εν Αλεξανδρεία Συνόδου, επέστρεψε στη Δύση και αποσχίστηκε δυστυχώς από την κοινωνία με την Ορθόδοξη Καθολική Εκκλησία, διαμορφώνοντας σχισματική μερίδα (λουκιφεριανοί), της οποίας οι αρχές θύμιζαν την παλαιότερη των Νοβατιανών (Καθαρών)²⁵.

²⁴ α' και λε' Αποστολικοί, δ' και η' της Α', ιγ' και κβ' της εν Αντιοχεία.

²⁵ Περί της δράσεως του Λουκίφερου βλέπε ενδεικτικά Σωκράτη (P. G. 67, 388-404,) Σωζομενό (P. G. 67, 1249-1253), Εκκλησιαστική Ιστορία Μελετίου (σελ. 384-386), Εκκλησιαστική Ιστορία Βαφείδου (σελ. 222) και Θ.Η.Ε. 8, 398-399

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ (363)

Όταν ο Άγιος Μελέτιος επέστρεψε από την εξορία, οι Αντιοχείς τον υποδέχτηκαν με τεράστιο ενθουσιασμό²⁶.

Ο Άγιος βρήκε τον Παυλίνο επίσκοπο και το σχίσμα μεταξύ των ορθοδόξων παγιωμένο. Οι δε ναοί της Αντιοχείας κατέχονταν από τους αρειανούς του Ευζώιου, ο οποίος είχε παραχωρήσει και έναν ναό της πόλεως στον Παυλίνο, από σεβασμό στο γήρας του. Έτσι οι περί τον Άγιο Μελέτιο εκκλησιαζόντουσαν εκτός της πόλεως²⁷.

Το 363, μετά τον θάνατο του Ιουλιανού, ανακηρύχτηκε αυτοκράτορας από το στρατό ο ευσεβέστατος Ιοβιανός, ο οποίος επέτρεψε στον Άγιο να κτίσει περικαλλή ναό μέσα στην πόλη.

Το ίδιο έτος ο Άγιος Μελέτιος συγκάλεσε Σύνοδο, η οποία εξέδωσε «όρο»²⁸ στον οποίο ομολογείται η πίστη στη Σύνοδο της Νικαίας και στον ορθόδοξο όρο «ομοούσιος».

Στη Σύνοδο αυτή παραβρέθηκε και ο Άγιος Ευσέβιος Σαμοσάτων²⁹.

Τον Οκτώβριο του 363 ήλθε στην Αντιόχεια ο Μέγας Αθανάσιος κατόπιν προσκλήσεως του Ιοβιανού, αλλά δεν ήλθε σε κοινωνία με τον Άγιο Μελέτιο, παρά μόνο με τον Παυλίνο.

Στις 17 Φεβρουαρίου του 364 πέθανε ο Ιοβιανός και αυτοκράτορας του ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ανακηρύχθηκε ο Ουάλης (αρχικά ορθόδοξος, έπειτα αρειανός)³⁰. Νέοι διωγμοί πλέον ανέμεναν τους γνησίους ορθοδόξους.

Εικόνα του Αγίου Μελετίου Αντιοχείας στην παλιά εκκλησία του αγίου στα Σεπόλια Αθηνών
(η φωτογραφία από akrokerama.blogspot.gr/2012/05/blog-post_6274.html)

²⁶ «Οι μεν πλησίον ήρχοντο και ποδών ήπτοντο και χείρας κατεφίλουσαν και φωνής ήκουον· οι δε υπό του πλήθους κωλυόμενοι και πόρρωθεν αυτόν ορώντες, ηρκούντο μακρόθεν δεχόμενοι την ευλογίαν αυτού... Τόσον οι Αντιοχείς αγάπησαν τον άγιον Μελέτιον, ώστε εξαιρετικώς εις τα τέκνα αυτών απέδιδον το όνομα αυτού, πανταχού δε, και εν δακτυλίω σφενδόνας και εν εκτυπώμασι και εν φιάλαις και εν θαλάμων τοίχοις, διεχάραττον την εικόνα αυτού, ίνα μη μόνον ακούωσι την προσηγορίαν αυτού, αλλά πανταχού ορώσι τον τύπον του σώματος αυτού» (Χρ. Παπαδόπουλου, Ιστορία της Εκκλησίας Αντιοχείας, σελ. 255-256)

²⁷ Στον ναό των Αγίων Αποστόλων στην παλαιά πόλη.

²⁸ Περιλαμβάνεται στη συνοδική επιστολή προς τον Ιοβιανό (Μήλια Α', 267)

²⁹ Ιερομάρτυς (εορτάζει 22 Ιουνίου). Δολοφονήθηκε το 379 από μια γυναίκα αρειανή, η οποία του πέταξε από τη στέγη της ένα κεραμίδι στο κεφάλι. Ο άγιος πριν ξεψυχήσει ζήτησε από τους παρευρισκόμενους να δεσμευτούν ότι δεν θα τιμωρήσουν την γυναίκα αυτή.

³⁰ Στο δυτικό τμήμα ήταν αυτοκράτορας ο Ουαλεντιανός, ορθόδοξος.

ΝΕΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ

Την άνοιξη του 365 ο Ουάλης εξέδωσε διάταγμα με το οποίο διατάσσεται η εξορία των άλλοτε υπό του Κωνσταντίου εξορισθέντων ορθοδόξων επισκόπων, των μετέπειτα ανακληθέντων υπό του Ιουλιανού, όπως προείπαμε. Μέσα σε αυτούς είναι και ο Άγιος Μελέτιος. Από την εξορία ο άγιος επανήλθε το 367.

Τέλη του 370 καταφθάνει στην Αντιόχεια ο αυτοκράτορας. Αρχές του 371 διατάζει νέα εξορία (στην Αρμενία) για τον Άγιο Μελέτιο³¹, ενώ αρχίζουν σκληρές διώξεις κατά των ορθοδόξων. Σφραγίζει τον περικαλλή ναό που έκτισε ο Άγιος Μελέτιος και οι ορθόδοξοι πλέον αναγκάζονται πάλι να εκκλησιάζονται έξω από την πόλη πέρα από τον ποταμό Ορόντη³².

Σε όσους δεν κοινωνούν με τον Ευζώιο και τους αρειανόφρονες επιβάλλεται χρηματική ποινή, ενώ υφίστανται και ειδών ειδών κακοποιήσεις. «Τους δε Ευζώϊω μη κοινωνούντας των Εκκλησιών απήλυνεν, εις χρηματικάς τε εξημίους και ηκίζετο και άλλως επέτριβεν» αναφέρει ο εκκλησιαστικός ιστορικός Σωζομενός³³.

Πολλοί ορθόδοξοι βρήκαν μαρτυρικό θάνατο, επειδή αρνήθηκαν να κοινωνήσουν με τους αρειανούς. «Τους δε άλλους όσοι μη εβούλοντο Ευζώϊω κοινωνείν, των μεν εκκλησιών των εν Αντιοχεια εξήλυνεν· ζημίαις δε και τιμωρίαις διαφόρους υπέβαλλεν. Λέγεται δε, ότι και πολλούς εις τον παρακείμενον ποταμόν Ορρόντην απέπνιξεν» συμπληρώνει και ο εκκλησιαστικός ιστορικός Σωκράτης³⁴. Και συνεχίζει γράφοντας για τον αυτοκράτορα ότι «επόρθει τους μη Αρειανίζοντας» και ότι «εξελάσας τους το ομοούσιον φρονούντας των Εκκλησιών σχεδόν των ανατολικών πόλεων, ουκ ηρκείτο τούτω, αλλά και διαφόροις κολαστηρίοις υπέβαλλεν· απώλλυεν δε πολλώ πλείους των πρότερον, διαφόροις μεν θανάτοις παραδιδούς, εξαιρέτως δε τω ποταμώ»³⁵.

Ηγέτες των ορθοδόξων και εκείνη την περίοδο ήταν οι πρεσβύτεροι πλέον Διόδωρος και Φλαβιανός, οι οποίοι μετά την εξορία του Αγίου Μελετίου «της ποιμένης επεμελούντο, τοις μεν λύκοις, αντιάπτοντες την οικείαν ανδρείαν τε και σοφίαν» κατά τον εκκλησιαστικό ιστορικό Θεοδώρητο³⁶. Έτσι η «των θαυμασιών εκείνων ποιμένων η ξυνωρίς, εις το πολεμικόν γυμνάσιον τα θεία πρόβατα συναγείρουσα, την πνευματικήν υπεδείκνυ πόαν»³⁷. Αποτέλεσμα ήταν να εξορισθεί και ο Διόδωρος κατά το έτος 372.

Στήριγμα των ορθοδόξων υπήρξαν και πολλοί μοναχοί, όπως ο Όσιος Ιουλιανός (εορτάζει 18 Οκτωβρίου) και ο Όσιος Αφραάτης (εορτάζει 29 Ιανουαρίου) οι οποίοι άφησαν την ερημία της μοναχικής ζωής για να στηρίζουν εν καιρώ αιρέσεως τους αγωνιζομένους ορθοδόξους³⁸.

Με τον θάνατο του Ουάλεντος (378), έγινε αυτοκράτορας ο Γρατιανός και οι διωγμοί σταμάτησαν, ενώ επέστρεψαν από την εξορία όλοι οι ορθόδοξοι κληρικοί και μαζί τους και ο Άγιος Μελέτιος.

³¹ Τον Παυλίνο δεν τον ενόχλησε σεβασθείς και αυτός το γήρας του (ή και την ευλάβειάν του, κατά Σωκράτη και Σωζομενό).

³² Ο μεγαλύτερος ποταμός της Συρίας, ο οποίος διέρχεται πλησίον της Αντιοχείας (σημερινή Antakya της Τουρκίας)

³³ Ρ. Γ. 67, 1313

³⁴ αυτόθι 465-468

³⁵ αυτ., 501

³⁶ Ρ. Γ. 82, 1184

³⁷ αυτ.

³⁸ Γράφει χαρακτηριστικά ο Άγιος Νικόδημος (ερείδόμενος στην «Φιλόθεο Ιστορία» του Θεοδωρήτου Κύρου) στον Συναξαριστή του (τόμος Α', σελ. 426): «ο όσιος Αφραάτης, βλέπων πως εξωρίστησαν οι Αρχιερείς και οι ποιμένες των εκκλησιών από τον Αρειανόν βασιλέα Ουάλεντα, και έμειναν τα ποιμνια του Χριστού έρημα προστασίας πνευματικής, εσπλαγχνίσθη την τούτων ερημίαν και αφήσας την ησυχίαν του, κατέβη εις την Αντιόχειαν διδάσκων τους χριστιανούς, και στηρίζων αυτούς εις την ορθοδοξίαν. Τότε λοιπόν ευρών αυτόν ο βασιλεύς, ότε επεριπάτει εις την αγοράν, τον ηρώτησε· διά τι αφήκε την ησυχίαν και περιπάτει εις την πόλιν; Ο δε όσιος απεκρίθη· ειπέ μοι, ω βασιλεύ, αν εγώ ήμην παρθένος κεκρυμμένη μέσα εις εν δωμάτιον και έβλεπον τινά να βάλη φωτίαν εις την οικίαν του πατρός μου, τι ήθελες με συμβουλεύση να κάμω; Βεβαίως ήθελες με συμβουλεύση να τρέξω να σθύσω την φλόγα. Τούτο λοιπόν συμβούλευσόν με και τώρα, διότι βλέπω ότι καίεται ο οίκος του πατρός μου Θεού, και διά τούτο τρέχω και αγωνίζομαι πώς να σθύσω την φλόγα· ειδέ κατηγορείς εμέ, ότι αφήσα την ησυχίαν μου, κατηγορεί περισσότερον τον εαυτόν σου, όστις έβαλες την φωτίαν εις τον του Θεού οίκον, και μη κατηγορεί εμέ, όστις αγωνίζομαι να την σθύσω».

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΑΡΣΗ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

Μετά το θλιβερό γεγονός της αντικανονικής χειροτονίας του Παυλίνου και την παγίωση του διχασμού, οι Τοπικές Εκκλησίες της Αλεξανδρείας και της Ρώμης αναγνώριζαν ως επίσκοπο Αντιοχείας τον Παυλίνο, ενώ οι επίσκοποι της Ανατολής τον Άγιο Μελέτιο.

Ο **Μέγας Βασίλειος**, επίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας, ανέλαβε δράση με σκοπό την άρση του σχίσματος και ένωση των ορθοδόξων της Αντιοχείας υπό τον Άγιο Μελέτιο.

Τέλη του 371 απευθύνθηκε προς τον Μέγα Αθανάσιο, επίσκοπο Αλεξανδρείας, και τον παρακάλεσε να μεσολαβήσει στους Δυτικούς επισκόπους ώστε να λυθεί το ζήτημα. Ο Μέγας Αθανάσιος ανταποκρίθηκε στο αίτημα του Μεγάλου Βασιλείου και έστειλε τον πρεσβύτερο Πέτρο (μετέπειτα επίσκοπο Αλεξανδρείας) στην Καππαδοκία και την Αντιόχεια, έγραψε δε σχετικώς και προς τους Δυτικούς και προς τον Παυλίνο.

Παράλληλα ο Μέγας Βασίλειος συνέχισε τις ενωτικές προσπάθειες με διάφορες επιστολές, ενώ απέστειλε στη Δύση και τον Δωρόθεο (διάκονο του Αγίου Μελετίου). Ο Μέγας Αθανάσιος ακολούθως απέστειλε στον Μέγα Βασίλειο τον διάκονό του Σαβίνο με ευχάριστα νέα, αλλά ενώ αναμενόταν η εκκλησιαστική κοινωνία του Αγίου Μελετίου με τον Μέγα Αθανάσιο, ο μεγάλος φωστήρας της Αλεξανδρείας απεδέμησε προς Κύριον την άνοιξη του 373.

Ο διάδοχος του, Πέτρος, ήταν καχύποπτος με τον Άγιο Μελέτιο, και συνέχισε να αναγνωρίζει ως κανονικό επίσκοπο Αντιοχείας, τον Παυλίνο. Τις απόψεις του συμμερίζονταν και οι επίσκοποι της Δύσεως, οι οποίοι αν και ορθόδοξοι, κράτησαν σκληρή και άδικη στάση³⁹ τόσο απέναντι στον Άγιο Μελέτιο, όσο και στους άλλους επισκόπους της Ανατολής (Μέγα Βασίλειο, Ευσέβιο Σαμοσάτων) και μάλιστα σε περίοδο που στην Ανατολή οι ορθόδοξοι βίωναν μεγάλους διωγμούς από τον Ουάλεντα.

Το φρόνημα όμως του Μεγάλου Βασιλείου δεν κάμφθηκε. Με την ακλόνητη πεποίθηση ότι εργάζεται υπέρ της αληθείας και της δικαιοσύνης συνέχισε τον αγώνα μέχρι την αγία του κοίμηση, που συνέβη την 1^η Ιανουαρίου του 379.

(η εικόνα από agiografikesmeletes.blogspot.gr)

³⁹ Βλέπε λεπτομέρειες στο «Ιστορία της Εκκλησίας Αντιοχείας», Χρυσόστομο Παπαδόπουλου, σελ. 266-273

Η ΣΥΝΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ (379) ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Όταν ο Άγιος Μελέτιος επέστρεψε από την τελευταία του εξορία χειροτόνησε σε καιρίες θέσεις ορθοδόξους επισκόπους (όπως τον Διόδωρο στην Ταρσό κ.α.) και συγκάλεσε σύνοδο για να προετοιμάσει το έδαφος για την νίκη της Ορθοδοξίας κατά της αιρέσεως.

Ήδη στην Αντιόχεια υπήρχαν πλέον τέσσερις επίσκοποι: δύο ορθόδοξοι (ο Άγιος Μελέτιος και ο Παυλίνος), ένας αρειανός (ο Δωρόθεος [376-381], διάδοχος του Ευζώιου) και ένας απολλιναριστής (ο Βιτάλιος, πρώην πρεσβύτερος του Αγίου Μελετίου, ο οποίος χειροτονήθηκε επίσκοπος Αντιοχείας το 375 από τον νεοφανέντα αιρετικό της εποχής Απολλινάριο⁴⁰, επίσκοπο Λαοδικείας).

Το Σεπτέμβριο (ή Οκτώβριο) του 379, και υπό την προεδρία του Αγίου Μελετίου, συγκεντρώθηκαν στην Αντιόχεια περίπου 150 επίσκοποι και εξέδωσαν Τόμο, ήτοι «Έκθεση Πίστεως», στην οποία ομολογείται η πίστη της Νικαίας και καταδικάζονται όλες οι αιρέσεις. Οι αποφάσεις της Συνόδου έγιναν γνωστές και στους Δυτικούς επισκόπους⁴¹, οι οποίοι πλέον άρχισαν να αναγνωρίζουν την ορθοδοξία του Αγίου Μελετίου.

Την ίδια χρονιά, ο ευσεβέστατος αυτοκράτορας Θεοδόσιος ο Μέγας⁴² (τον οποίο είχε στέψει συναυτοκράτορα ο Γρατιανός) δημοσίευσε διάταγμα διά του οποίου καταργούνται οι διατάξεις του Ουάλεντος, με τις οποίες είχε επιβληθεί ο αρειανισμός, υπό τον τύπο της διδασκαλίας των «Ομοίων», ενώ όριξε ως καθολικούς (δηλαδή ορθοδόξους) όσους αποδέχονται την ορθόδοξη διδασκαλία της Αγίας Τριάδος και ομοφρονούν με τους επισκόπους Ρώμης Δάμιασο και Αλεξανδρείας Πέτρο.

Έστειλε μάλιστα στην Αντιόχεια τον στρατηγό Σάπωρο προς εφαρμογή του διατάγματος, με ρητή εντολή να αποδώσει τις εκκλησίες στους ορθοδόξους. Όταν κατέφθασε ο στρατηγός ζήτησε να εξακριβώσει ποιος εκ των επισκόπων της Αντιοχείας ήταν ο ορθόδοξος. Ο Παυλίνος και ο Απολλινάριος έσπευσαν να αποδείξουν στον στρατηγό, ο μιν πρώτος ότι αυτός είναι ο κανονικός ορθόδοξος επίσκοπος, ο δε Απολλινάριος, ότι ο Βιτάλιος είναι ο ορθόδοξος επίσκοπος αποκρύπτοντας τις αιρετικές του διδασκαλίες. Ο «δε θεός Μελέτιος ησυχία κατήστο, της εκείνων ανεχόμενος έριδος»⁴³.

Ο στρατηγός Σάπωρος έθεσε, σύμφωνα και με το διάταγμα, ως γνώμονα ορθοδοξίας την δογματική συμφωνία με τον επίσκοπο Ρώμης Δάμιασο (οι Δυτικοί πλέον είχαν αποδεχτεί το σχήμα «μία ουσία και τρεις υποστάσεις»).

Έτσι όταν ο Παυλίνος έσπευσε να του επιδείξει τα κανονικά γράμματα που του είχε αποστείλει παλαιότερα ο Δάμιασος ο πρεσβύτερος του Αγίου Μελετίου Φλαβιανός, απέδειξε στον στρατηγό ότι ο Παυλίνος δεν συμφωνεί με τον Δάμιασο, αφού ακόμη επιμένει στο σχήμα «μία ουσία και μία υπόσταση». Ταυτόχρονα απέδειξε⁴⁴ αιρετικό και τον Απολλινάριο. Έτσι ο στρατηγός απέδωσε τους ναούς στον αγιότατο Μελέτιο.

Τότε συνέβη το εξής συγκινητικότατο: ο Άγιος Μελέτιος, «ο πάντων ανθρώπων προάτατος»⁴⁵, πρότεινε στον Παυλίνο να ποιάνουν από κοινού την Εκκλησία της Αντιοχείας και να βάλουν στον δεσποτικό θρόνο ανάμεσά τους το Ευαγγέλιο και όταν ο ένας από τους δύο κοιμηθεί πρώτος, ο άλλος να μείνει πλέον ως επίσκοπος της Τοπικής Εκκλησίας. Με αυτήν την θεάρεστο και ενωτική πρόταση συμφώνησαν και όλοι οι πρεσβύτεροι και μάλιστα οι υποψήφιοι του θρόνου, όπως ο Φλαβιανός. Ο δε Παυλίνος όμως «ουκ έστερξεν»⁴⁶, και έτσι παρέμεινε το σχίσμα μεταξύ των ορθοδόξων...

⁴⁰ Ο Απολλινάριος, ορθόδοξος ως προς το τριαδικό δόγμα και αντιαρειανός, στην προσπάθειά του να αντικρούσει τον Αρειανισμό έπεσε σε χριστολογική αίρεση, σύμφωνα με την οποία υπερτονίζεται το θεϊκό στοιχείο στον Χριστό, μέσω του αποκλεισμού της ανθρωπίνης ψυχής κατά την ενσάρκωση. Η διδασκαλία αυτή είχε καταδικαστεί από την Σύνοδο της Αλεξανδρείας το 362 και καταδικάστηκε επίσης και από την Β' Οικουμενική Σύνοδο.

⁴¹ Μήλια Α', 276

⁴² Εορτάζει 17 Ιανουαρίου.

⁴³ Θεοδώρητος Κύρου (P. G. 82, 1201). Θαυμάζει κανείς το μεγαλείο του ανδρός αυτού, ο οποίος δεν έσπευσε να φιλονικήσει, αν και είχε το δίκαιο με το μέρος του, αλλά αμάχως ησυχάζων, κατά τον χρονολόγο Θεοφάνη, είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στον Θεό.

⁴⁴ Για τη δράση του σοφότατου Φλαβιανού βλέπε λεπτομέρειες στον Θεοδώρητο (P. G. 82, 1201)

⁴⁵ Αυτόθι

⁴⁶ Αυτόθι, όπου και η συγκινητική πρόταση του Αγίου Μελετίου στον Παυλίνο, την οποία αξίζει να μεταφέρουμε αυτολεξί: «Επειδή και εμοί τωνδε των προβάτων την επιμέλειαν ο των προβάτων ενεχείρισεν Κύριος, και συ των άλλων αναδέδεξαι την φροντίδα, κοινωνεί δε αλληλώς της ευσεβείας τα θρέμματα, συνάψωμεν, ω φιλότης, τα ποιμνία, και την περί της ηγεμονίας καταλύσωμεν διαμάχην· κοινή δε τα πρόβατα νέμοντες, κοινήν αυτοίς προσενέγκωμεν θεραπείαν. Ει δε ο μέσος θύκος την έριν γεννά, εγώ και ταύτην εξελάσαι πειράσομαι. Εν γαρ τούτω το θεϊόν προτεθεικώς Ευαγγέλιον, εκατέρωθεν ημάς καθήσθαι παρεγγύω· και ει μιν πρώτος εγώ δεξαίμην του βίου το πέρας, μόνος σχης, ω φίλος, την της ποιμνης ηγεμονίαν. Ει δε συ πρότερος τούτο πάθος, εγώ πάλιν εις δύναμιν των προβάτων επιμελήσομαι».

Η Β΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (381) ΚΑΙ Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ

Όπως μετά από μια καταιγίδα έρχεται ο ήλιος και φεύγουν τα σύννεφα, έτσι και τότε ήρθε η στιγμή όπου τα νέφη της αιρέσεως υποχώρησαν και έλαμψε ο ήλιος της ορθοδοξίας. Οι ορθόδοξοι επίσκοποι συνήλθαν σε Σύνοδο, μερίμνη του Μεγάλου Θεοδοσίου, στην Κωνσταντινούπολη κατά τον Μάιο του 381. Στην Β΄ αυτή Οικουμενική Σύνοδο, στην οποία πρόεδρος ήταν ο Άγιος Μελέτιος, αναθεματίστηκαν όλες οι αιρέσεις της εποχής (ο Αρειανισμός και οι παραφυάδες του, ο Απολλιναρισμός, ο Μακεδονιανισμός κ. α.) και αποκαταστάθηκε η ενότητα της Εκκλησίας.

Κατά τη διάρκεια της Συνόδου αυτής κοιμήθηκε ο αγιότατος Μελέτιος. Στην κηδεία του, στην οποία παρέστη και ο αυτοκράτορας, εκφώνησε τον επικήδειο λόγο ο Άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης (αδελφός του Μεγάλου Βασιλείου)⁴⁷.

Μετά την κοίμηση του Αγίου Μελετίου, ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος (ο οποίος τοποθετήθηκε από την Σύνοδο στον επισκοπικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως), αν και δεν αναγνώριζε τον Παυλίνο, όσο ζούσε ο Άγιος Μελέτιος, πρότεινε όμως να αναγνωρισθεί αυτός πλέον, και από όλους, ως επίσκοπος Αντιοχείας, ώστε να ενωθούν οι ορθόδοξοι της Αντιοχείας («Μελετιανοί» και «Ευσταθιανοί») και να εκλείψει το σχίσμα.

Η πρότασή του δεν έγινε δεκτή και η Σύνοδος εξέλεξε ως επίσκοπο Αντιοχείας τον Φλαβιανό με ομόφωνη συνοδική απόφαση.

33. Η Β Οικουμενική Σύνοδος στο νάρθηκα του παρεκκλησίου του Αγίου Νικολάου της Ι. Μ. Βατοπαιδίου (1803).

(η εικόνα από τη διατριβή του κ. Σάββα Παντζαρίδη «Οι παραστάσεις των Οικουμενικών Συνόδων στο Άγιο Όρος»)

⁴⁷ Βλέπε τον λόγο στην Ρ. Γ. 46, 852-864

Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ (382) ΚΑΙ Η ΜΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ ΦΛΑΒΙΑΝΟΥ

Ο Παυλίνος δεν αναγνώρισε την εκλογή του Φλαβιανού από την Β΄ Οικουμενική Σύνοδο και έφυγε για τη Ρώμη (μαζί με τον Άγιο Επιφάνιο Κύπρου και τον Άγιο Ιερώνυμο⁴⁸). Εκεί το 382 ο Πάπας Ρώμης Δάμασος συγκάλεσε Σύνοδο η οποία αναγνώρισε ως κανονικό επίσκοπο Αντιοχείας τον Παυλίνο⁴⁹.

Μετά από αυτά, οι επίσκοποι της Παλαιστίνης, Φοινίκης, Συρίας, Ιλλυρικού, Θράκης και Πόντου, αναγνώριζαν ως κανονικό επίσκοπο Αντιοχείας τον Φλαβιανό, ενώ οι επίσκοποι Αιγύπτου, Αραβίας και Κύπρου τον Παυλίνο.

Η κατάσταση αυτή διήρκησε μέχρι τον θάνατο του Παυλίνου το 388. Ενώ όμως υπήρχε η ελπίδα να αρθεί το σχίσμα, λίγο προ του θανάτου του ο Παυλίνος χειροτόνησε μόνος του και αντικανονικώς⁵⁰ τον Ευάγριο, ως διάδοχό του.

Δυστυχώς και μετά από αυτή την αντικανονικότητα πράξη (και μάλιστα εν καιρώ ειρήνης της Εκκλησίας) η Εκκλησία της Ρώμης, αλλά και της Αλεξανδρείας, εξακολουθούσαν να μην αποδέχονται τον Φλαβιανό, ως τον κανονικό επίσκοπο της πόλεως.

Το 391 κατόπιν ενεργειών του Μεγάλου Θεοδοσίου συνεκλήθη Σύνοδος στην Καπύη της Ιταλίας⁵¹, στην οποία συζητήθηκε το Αντιοχειακό Σχίσμα και η υπόθεση παραπέμφθηκε στον Θεόφιλο Αλεξανδρείας. Πολλοί εκκλησιαστικοί άνδρες, όπως ο Άγιος Αμβρόσιος Μεδιολάνων, διαμαρτύρονταν για την διαίρεση του χριστιανικού κόσμου για αυτή την αιτία.

Το 392 κοιμήθηκε και ο Ευάγριος και οι «Ευσταθιανοί» έμειναν χωρίς επίσκοπο. Παρόλα αυτά ο Φλαβιανός και πάλι δεν αναγνωριζόταν.

Το 393 έγινε Σύνοδος στην Καισαρεία της Παλαιστίνης, η οποία αποφάσισε πως αναγνωρίζει τον Φλαβιανό ως τον κανονικό και μόνο επίσκοπο Αντιοχείας.

Ο Ρώμης Σιρίκιος (διάδοχος του Δάμασου) δεν αποδέχτηκε την απόφαση αυτή, αλλά ο Θεόφιλος Αλεξανδρείας τον αναγνώρισε και κοινώνησε με τον Φλαβιανό. Μάλιστα ζήτησε από τον τελευταίο να αναγνωρίσει ως έγκυρες τις χειροτονίες «Ευσταθιανών» κληρικών από τον Ευάγριο, το οποίο και έγινε.

Η Εκκλησία της Ρώμης όμως και με τον Αναστάσιο (διάδοχο του Σιρικίου) συνέχιζε να μην αναγνωρίζει τον Φλαβιανό.

⁴⁸ Ο οποίος είχε χειροτονηθεί πρεσβύτερος από τον Παυλίνο.

⁴⁹ Κατά τους εκκλησιαστικούς ιστορικούς Σωκράτη (P. G. 67, 602-604) και Σωζομένο (αυτόθι, 1441) η αιτία όπου οι «Ευσταθιανοί», αλλά και ο Δάμασος Ρώμης, δεν αποδέχονταν τότε τον Φλαβιανό, ήταν πως τον θεωρούσαν επίσκοπο, διότι όταν ο Άγιος Μελέτιος είχε προτείνει στον Παυλίνο, να ποιμάνουν από κοινού τους ορθοδόξους μέχρι ένας από τους δύο να κοιμηθεί και μετά να μείνει ο άλλος, ο Φλαβιανός, ως υποψήφιος του θρόνου, είχε υποσχεθεί ότι θα το δεχτεί. Όμως όπως είδαμε ο Παυλίνος δεν είχε δεχτεί τότε αυτή την συμφωνία. Εκτός αυτού ο Φλαβιανός χειροτονήθηκε μετά από απόφαση όχι ενός, αλλά ολόκληρης Σύνοδου επισκόπων. Μάλιστα κατά τον εκκλησιαστικό ιστορικό Θεοδώρητο (P. G. 82, 1248-1249) ο Φλαβιανός αρνούμενος να απολογηθεί στην εν Καπύη Σύνοδο για το αν είναι ή όχι κανονικός επίσκοπος Αντιοχείας έθεσε στον Μέγα Θεοδόσιο την παραίτησή του από τον θρόνο λέγοντάς του τα εξής (σε ελεύθερη απόδοση): «Αν, βασιλιά μου, με κατηγορούν μερικοί ότι δεν έχω ορθή πίστη, ή ότι διάγω ανάξιο, για κληρικό, βίο, τότε αυτούς τους ίδιους τους κατηγορούς μου χρησιμοποιώ ως κριτές μου και θα ανεχτώ την απόφασή τους. Εάν όμως περί του θρόνου και της επισκοπής είναι το πρόβλημα, τότε ούτε δίκη δέχομαι, ούτε με αυτούς που τον επιθυμούν θα αψιμαχήσω, αλλά αποχωρώ και της επισκοπής παραιτούμαι. Γι' αυτό ακριβώς λοιπόν δώσε σε όποιον θέλεις τον θρόνο των Αντιοχέων, ω βασιλιά». Ο Μέγας Θεοδόσιος αναγνωρίζοντας το ποιόν του ανδρός, όχι μόνο δεν έκανε δεκτή την παραίτηση του, αλλά έκανε προσπάθειες για την αναγνώρισή του από όλες τις Τοπικές Εκκλησίες.

⁵⁰ Εκτός των κανόνων της υποσημειώσεως 24, βλέπε και οστ' Αποστολικό και κγ' Αντιοχείας.

⁵¹ Σημερινή Carua.

ΝΕΟ ΣΧΙΣΜΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ο Φλαβιανός αναγνωρίστηκε τελικώς και από την Εκκλησία της Ρώμης το 402 επί Πάπα Ιννοκεντίου (διαδόχου του Αναστασίου). Σε αυτό πιθανώς συνετέλεσε και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, επίσκοπος τότε Κωνσταντινουπόλεως⁵².

Ενώ όμως με την αναγνώριση αυτή θα ανέμενε κανείς την άρση του σχίσματος, έγινε νέο σχίσμα στην Εκκλησία της Αντιοχείας.

Στις 24 Σεπτεμβρίου του 404 κοιμήθηκε ο Φλαβιανός και τον διαδέχθηκε κατόπιν ανωμάλου εκλογής ο Πορφύριος. Το ίδιο έτος είχε εξορισθεί και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος και ο Πορφύριος ήταν με το μέρος των εχθρών του Αγίου. Ο έτερος συνυποψήφιος του θρόνου Κωνσταντίος, φίλος του Ιερού Χρυσοστόμου, μαζί με άλλους πιστούς⁵³, διέκοψαν την κοινωνία με τον Πορφύριο.

Ομοίως και ο Ρώμης Ιννοκέντιος διέκοψε την κοινωνία με τον Πορφύριο, αλλά και με όσες Εκκλησίες είχαν δεχθεί την καταδίκη του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

Ο αυτοκράτορας της Ανατολής Αρκάδιος μπροστά σε αυτό το γενικευμένο σχίσμα εξέδωσε αυστηρότατο νόμο που απαγόρευε τις ιδιαίτερες συνάξεις και τιμωρούσε σκληρά όσους δεν κοινωνούσαν με την επίσημη Εκκλησία⁵⁴.

⁵² Ο Ιερός Χρυσόστομος είχε χειροτονηθεί διάκονος το 381 από τον Άγιο Μελέτιο και πρεσβύτερος το 386 από τον Φλαβιανό.

⁵³ Οι πιστοί που αποτειχίστηκαν λόγω της αντικανονικής δίωξης του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, έμειναν γνωστοί στην εκκλησιαστική ιστορία ως «**Ιωαννίτες**».

⁵⁴ Σωζομενός (P. G. 67, 1580)

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΘΕΡΑΠΕΥΕΙ ΤΟΝ ΔΙΧΑΣΜΟ

Μετά τον θάνατο του Πορφυρίου (Δεκέμβριος 412) εκλέγεται επίσκοπος της Αντιοχείας, ο αγιότατος **Αλέξανδρος**, ο μέγας αυτός και άγνωστος Πατέρας της Εκκλησίας.

Ο Άγιος Αλέξανδρος Αντιοχείας⁵⁵, «ο τα πάντα άριστος και βίον και λόγον» κατά τον Νικηφόρο Κάλλιστο⁵⁶, ευτύχησε να αποκαταστήσει πλήρη την ειρήνη στην Εκκλησία.

Και σχετικώς με τους «Ιωαννίτες», ανέγραψε το 413 στα Δίπτυχα το όνομα του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου (ο οποίος είχε κοιμηθεί το 408) και αποκατέστησε στην έδρα τους τους διωχθέντες επισκόπους Ελπίδιο Λαοδικείας και Πάππο.

Όσο για τους «Ευσταθιανούς» ο Αλέξανδρος ενήργησε με θαυμαστή αγάπη και έλυσε μέσα σε μια στιγμή έναν διχασμό που συμπλήρωνε στις μέρες του ογδόντα τρία έτη.

Ιδού τα συγκινητικότερα γεγονότα⁵⁷:

Αφού συγκέντρωσε τους κληρικούς του και τον πιστό λαό ήλθε επικεφαλής τους στον μικρό ναό των «Ευσταθιανών», εν ώρα ακολουθίας και άρχισαν όλοι μαζί να ψάλλουν μαζί τους. Έπειτα αφού τους παρέλαβε κατευθύνθηκαν, εν ψαλμοίς και ύμνοις, προς τον καθεδρικό ναό. Μετά από μια τέτοια λιτανεία, μια τέτοια πανήγυρη πνευματική, τόσο θεάρεστη, που δεν είχε ξαναδεί ποτέ κανείς, και με την οποία ευφράνθηκαν όλοι οι ορθόδοξοι, ενώ οι Ιουδαίοι, οι ειδωλολάτρες και οι Αρειανοί «σφόδρα έστενον και ωδύροντο»⁵⁸ βλέποντας «και τους άλλους ποταμούς εις την της Εκκλησίας εμβάλλοντας θάλασσαν»⁵⁹, η πολυπόθητος ενότητα είχε έλθει, αφού ο Άγιος Αλέξανδρος είχε αναγράψει και στα Δίπτυχα τα ονόματα του Παυλίνου και του Ευαγρίου.

Έτσι όχι μόνο οι «Ιωαννίτες» και οι «Ευσταθιανοί» ήλθαν ξανά σε κοινωνία με την επίσημη Εκκλησία της Αντιοχείας (την οποία πλέον ποίμανε ορθόδοξος και όχι αιρετικός Επίσκοπος), αλλά και ο Πάπας Ρώμης Ιννοκέντιος εξέφρασε την μεγάλη του χαρά για την αναγνώριση της αδικίας κατά του Ιερού Χρυσοστόμου και αποκατέστησε την προς τον Αλέξανδρο εκκλησιαστική κοινωνία.

⁵⁵ Ο οποίος δεν συγκαταλέγεται στον Αγιολόγιο, όπως και άλλοι άγιοι άλλωστε, όπως ο Ισαάκ ο Σύρος. Αυτό δεν αναιρεί το γεγονός κάποιος να είναι άγιος, αφού η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν αγιοποιεί, αλλά αναγνωρίζει την αγιότητα.

⁵⁶ Ρ. Γ. 146, 1137

⁵⁷ Περιγραφή από τον Θεοδώρητο Κύρου (Ρ. Γ. 82, 1265) και τον Νικηφόρο Κάλλιστο (Ρ. Γ. 146, 1136-1137)

⁵⁸ Νικηφόρος Κάλλιστος (Ρ. Γ. 146, 1137)

⁵⁹ Θεοδώρητος Κύρου (Ρ. Γ. 82, 1265)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι ελάχιστοι «Ευσταθιανοί» που απέμειναν ενσωματώθηκαν οριστικώς το 483 (εκατόν πενήντα τρία χρόνια μετά από την αρχή του σχίσματος!) όταν με την άδεια του αυτοκράτορος Ζήνωνος ο τότε επίσκοπος Αντιοχείας Καλλανδίων μετέφερε πανηγυρικώς τα λείψανα του Αγίου Ευσταθίου από τη Θράκη στην Αντιόχεια⁶⁰.

Η εξαγωγή συμπερασμάτων από την παρούσα μελέτη για το Αντιοχειανό σχίσμα ειδικώς σε μια εποχή που τόσα κοινά έχει με την εποχή στην οποία αναφερθήκαμε, επαφίεται στην κρίση των αναγνωστών.

Ο υποφαινόμενος δεν θα μπορούσε να κλείσει με άλλα λόγια αυτή την εργασία από αυτά τα ωραιότατα και συγκινητικά της επιστολής προς τους Αντιοχείς από τον Μέγα Αθανάσιο και τους άλλους Πατέρες της εν Αλεξανδρεία Συνόδου (362) «**ίσως ο Κύριος ελεήσει ημάς και συνάψει τα διηρημένα, και γενομένης μίας ποιμνης πάλιν, πάντες ένα έχομεν καθηγεμόνα τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν**»⁶¹.

⁶⁰ Οι ευσεβείς ορθόδοξοι της Αντιοχείας υποδέχθηκαν τα λείψανα του Αγίου δεκαοκτώ μίλια έξω από την πόλη στην οποία εισήλθαν με πανηγυρική πομπή, κατά τον Θεόδωρο Αναγνώστη (P. G. 86, 184).

⁶¹ Mansi 3, 352

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ (ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΕΚΔΟΣΗΣ)

1. ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΥΣΑΝΤΩΝ (ΔΩΔΕΚΑΒΙΒΛΟΣ), ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ 1715
2. SACRORUM CONCILIORUM NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTION, G. D. MANSI, VOL. III, FLORENCE 1759
3. ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ ΝΕΑ ΚΑΙ ΔΑΨΙΛΕΣΤΑΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ, ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΗΛΙΑ, ΤΟΜΟΣ Α', ΠΑΡΙΣΙ 1761
4. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΟΜΟΣ Α', ΒΙΕΝΝΗ 1783
5. PATROLOGIA GRAECA, J. P. MIGNE, PARIS 1857-1866
6. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1866
7. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΑΦΕΙΔΟΥ, ΤΟΜΟΣ Α', ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ 1884
8. ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ (ΔΙΤΟΜΟ), ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1868 (3^η ΕΚΔΟΣΗ)
9. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ, ΤΟΜΟΣ Α', ΑΘΗΝΑ 1881
10. ΠΗΔΑΛΙΟΝ, ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1886 (4^η ΕΚΔΟΣΗ)
11. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1951
12. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, ΑΘ. ΜΑΡΤΙΝΟΥ, ΑΘΗΝΑ 1962-1968
13. ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΑΙΡΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΚΤΩ ΠΡΩΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΑΤΖΟΥΝΕΑ, ΑΘΗΝΑ 1977 (ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ)
14. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Α', ΒΛΑΣΙΟΥ ΦΕΙΔΑ, ΑΘΗΝΑ 1994
15. Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2006 (ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ)